

ଭାରତୀୟ ପ୍ରଥମ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଅଗ୍ରସାର ଓ ତାପଙ୍ଗ ଦଳବେହେରା

ଡକ୍ଟର ଜନ୍ମେଜୟ ଚୌଧୁରୀ

ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଲାପରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନରେ ବିପ୍ଳବର ବହୁ ପ୍ରଜ୍ବଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତୀୟମାନେ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂମିକା କିଛି କମ୍ ନଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ନିଜର ଶାସନାଧୀନ କରାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଏଠାରେ ନିଜର ଶାସକି, ଆଇନ, ଜମିଜମା ଓ ରାଜସ୍ୱ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି ପ୍ରଚଳନ କରାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅସନ୍ତୋଷର ବହୁ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ବୀରଭୂମି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଥିଲା ଅନ୍ୟତମ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଐତିହାସିକ ଓଡ଼ିଆ (ପାଇକ) ବିଦ୍ରୋହ ସଂଗଠିତ ହେବାର ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ୧୮୨୩ ମସିହାରେ ତାପଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବା ପାଇଁ ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ବିଦ୍ରୋହର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ, ଭୋଗ ନୁହେଁ ତ୍ୟାଗରେ, କାପୁରୁଷତାରେ ନୁହେଁ ସାହସିକତାରେ, ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ ଅନ୍ୟପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ବଞ୍ଚି ଶିଖୁଥିଲେ ସେହିପରି ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ ହେଉଛନ୍ତି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟ । ବୀର ପ୍ରସବିନୀ ଉତ୍କଳ ଜନନୀର ଯେଉଁ କେତେଜଣ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଦେଶ ମାତୃକାର ସ୍ୱାଭିମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ଆତ୍ମବଳୀ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟ ଥିଲେ ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ ଜନ୍ମଭୂମିର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଅଗଣିତ ଜନତାଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତିର ଶୋଷଣ, ଲୁଣ୍ଠନ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଥିଲା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହି ବୀର, ତ୍ୟାଗୀ, ସ୍ୱାଭିମାନୀ, ଦେଶଭକ୍ତଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଓ ବିଦ୍‌ବତାର ଆଲୋଚ୍ୟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ମାଟିର ପାଇକ ପୁଅ ମନକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରିଥାଏ ।

‘ଦଳବେହେରା’ ଥିଲା ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ସାମରିକ ବିଭାଗର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦବୀ, ଦଳବେହେରା ଥିଲେ ଏକ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥିତ ସେନାବାହିନୀର ମୁଖ୍ୟ । ତାଙ୍କରି ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିଲା କେତୋଟି

ଗଡ଼ । ଉକ୍ତ ଗଡ଼ଗୁଡ଼ିକରେ ପାଇକମାନଙ୍କୁ ଅବସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ସାମରିକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ପଦବୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ସାମରିକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ପଦବୀ ସହିତ ତୁଳନା କଲେ ଜଣାଯିବ ଦଳବେହେରା ଥିଲେ ସୁବେଦାର, ଦଳେଇ ଥିଲେ ହାବିଲଦାର ମେଜର୍, ନାୟକ ଥିଲେ ହାବିଲଦାର ଓ ପାଇକ ହେଉଛନ୍ତି ସୈନିକ । ଦଳବେହେରା ସମେତ ଅନ୍ୟମାନେ କେତେକ ଜାଗିରିଜମି ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ କର ଦେବାକୁ ପଡୁ ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଜମି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ପଦବୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିଲେ ଓ ସେ ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ କର ଆଦାୟ କରି ପାରୁଥିଲେ ।

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଭୋଇ ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ଗଜପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟର ୭୧ ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରୁ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ ଅନ୍ୟତମ ଥିଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧାଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଅବସ୍ଥିତ ଐତିହାସିକ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଅନ୍ୟ ଏକ ନାମ ଥିଲା ‘ନିଜିଗଡ଼ ତାପଙ୍ଗ’ । ଇଏ ସେହି ତାପଙ୍ଗ ଦଳବେହେରା ଯାହାଙ୍କୁ ଇତିହାସର ଅନ୍ଧଗଳି ଭିତରୁ ଖୋଜି ଆଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ବରୋଣ୍ୟ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ଦେଶ ସେବକ ଓ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ କବି ‘ବକୁଳବନର କୋକିଳ’ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ‘ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଦଳବେହେରା’ ଶୀର୍ଷକ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ । ଫିରିଙ୍ଗି ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଦଳବେହେରା ଶେଷକୁ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଯିଏ ଧରି ଆଣିଦେବ ସିଏ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇବ ବୋଲି ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଗୋରା ସରକାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଦିନେ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ବାଟବଣା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଅତିହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼କୁ ରାସ୍ତା ପଚାରିବାରୁ ଦଳବେହେରା ତାଙ୍କୁ ରାସ୍ତା ବତାଇବା ସହିତ ତା’ର ପରିଚୟ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼କୁ ଯିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ସେ କହିଲା ସେ ହେଉଛି ଚିଲିକା କୁଳର ଜଣେ ଦରିଦ୍ର

କୈବର୍ତ୍ତ । ଗତ ଝଡ଼ ତୋପାନରେ ତା'ର ଡଙ୍ଗାଟି ଭାସି ଯାଇଛି । ସେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଦଳବେହେରା ଅତି ଦୟାଳୁ ଓ ଦାନଶୀଳ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଉଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା ପାଇଁ । ଦଳବେହେରା ଏହା ଶୁଣି କୈବର୍ତ୍ତକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧା କଚେରୀରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ଫିରିଙ୍ଗି ହାକିମ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦାବିକଲେ ଯେ, ତାପଙ୍ଗ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହର ମୂଳକାରଣୀ ଘୋଷଣା କରାଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଧରାଇଦେଲେ ଯେଉଁ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା, ସେହି ପୁରସ୍କାର ଅର୍ଥ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କର । କାରଣ ମୁଁ ହେଉଛି ତାପଙ୍ଗ ଦଳବେହେରା । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ମୋତେ ଧରି ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛି । ଏହି ଘଟଣାରୁ ଦଳବେହେରାଙ୍କର ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ପରିଚୟ ପାଇ ଫିରିଙ୍ଗି ସାହେବ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ଶାସ୍ତି ବିଧାନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ।

୧୮୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କୁ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି ଇଂରେଜମାନେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଶାସନ ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଦଳବେହେରା ଥିଲେ ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟ । ଅତୀତରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରୁ କର ଆଦାୟ କରି ଆସୁଥିବାରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଶାସନ କ୍ଷମତା ଇଂରେଜମାନେ ନିଜ ହାତକୁ ନେବାପରେ ମଧ୍ୟ କର ଆଦାୟ କରିବା ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ବୋଲି ଦାବି କରି ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ଏହା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ସଂଗେସଂଗେ ୧୮୨୭ ମସିହା ମେ ମାସ ୨୩ ତାରିଖ ଦିନ ୫୦ ଜଣ ଇଂରେଜ ସୈନିକଙ୍କ ସହ ଜଣେ ମୁନ୍ସୀଙ୍କୁ ତାପଙ୍ଗ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କଠାରୁ କର ଆଦାୟ କରିବା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଗ୍ରାମର ଚିନ୍ତାମଣି ରଣସିଂହଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି କର ଦେବାପାଇଁ ଡାକିଲେ । ସେତେବେଳେ ଚିନ୍ତାମଣି ଗୃହରେ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ହାରାମଣି ଦ୍ଵାରା ନିକଟକୁ ଆସି କର ଦେବା ଶୁଣି କହିଲେ ଆମେ ଆମର କର ଆମ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଆସିଛୁ । ଆମେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଦେବୁ ନାହିଁ, ଏହିଥିରୁ କ୍ରମେ ବଚସା ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଏବଂ ଫିରିଙ୍ଗି ସୈନ୍ୟମାନେ ହାରାମଣିଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସମ୍ମାନ କରି କଟୁକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରୁ ବୀରାନାରୀ ହାରାମଣି ଖଣ୍ଡାଧରି ନିଜ ଗୃହ ସାମ୍ନାରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଫିରିଙ୍ଗି ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ଏ ଗହଳ ଚହଳ ଶୁଣି ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟ ଓ ଦଳେଇ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୈରାଗଞ୍ଜନ ଓଗେର ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀମାନେ ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦୁଇ ଫିରିଙ୍ଗି ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଗୁଳିମାରି ହତ୍ୟା କଲେ । ମୁନ୍ସୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ବିଦାୟ ନେଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଓ କଟକକୁ ହଠାତ୍ ସମ୍ଭାଦ ଦେଲେ । ହାରକୋର୍ କଟକରୁ ଅଳ୍ପ କେତେକ ସୈନିକଙ୍କୁ ଧରି ଆସି ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୁ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା

ପ୍ରେରଣ କଲେ ଯେ ବିଗତ ଦୋଷ ପାଇଁ ସେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ସହିତ ସରକାରଙ୍କର କର ପୈଠ ନ କଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ ଆକ୍ରମଣ କରାଯିବ । ଦଳବେହେରା ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାକୁ ରାଗରେ ଅବଜ୍ଞା କରିବାର ସମ୍ଭାବ ହାରକୋର୍ ପାଇ କଟକରୁ ଅଧିକ ସୈନିକ ଆଣି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ।

ଏଣେ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଦଳାଇ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୈରାଗଞ୍ଜନ ପୁରୀ ଗମନ କରି ମହାରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କୁ ଭେଟି ଫିରିଙ୍ଗି ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ବୋଲି କହି ସମର୍ଥନ ଲୋଡ଼ିବାରୁ ମହାରାଜା ପ୍ରଥମେ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦଳବେହେରା କଥାକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ତାଙ୍କ ମଥାରେ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିଲେ । ଦଳବେହେରା ହଠାତ୍ ନିଜ ଗଡ଼ ତାପଙ୍ଗକୁ ଫେରି ଏଠିକାର ସବୁ ଦଳାଇ, ଦଳବେହେରା ଓ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକ ଗୁପ୍ତ ବୈଠକ ଆୟୋଜନ କଲେ । ସାତ ଜଣ ଦଳବେହେରା ଓ ୪୦ ଜଣ ଦଳାଇ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ସୈନ୍ୟ ଆଣିଲେ । ମଳିପଡ଼ାଗଡ଼, ନାରାୟଣଗଡ଼, ରାମଚଣ୍ଡୀ ଗଡ଼, ଷଡ଼େଇଗଡ଼, ଛତ୍ରମାଗଡ଼, ରଘୁପୁର ଗଡ଼ ଓ କାଜପଦର ଗଡ଼ରୁ ଦଳେଇ ଓ ଦଳବେହେରାମାନଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ସାଙ୍ଗକୁ ଦଧିମାଛଗାଡ଼ିଆର ମୌସମ କରଣ, ବଞ୍ଜିଦା, କଞ୍ଚୁଲ ଓ ଝିଙ୍କିଝାରିର କରଣ ସାମନ୍ତମାନେ, ଅଣ୍ଡାର କୋଠକରଣ ଓ ତାପଙ୍ଗ ବରପଲ୍ଲୀର ପାଇକମାନେ ଆସି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ରେ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ । ଅଣ୍ଡାର କୋଠକରଣ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ‘ଚର୍ଚ୍ଚା’ ବୁଝିଲେ, କଞ୍ଚୁଲ କରଣ ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ, ମହାବଳବାଦ୍ ଝିଙ୍କିଝାରିକରଣ ଧନୁର୍ଜୟ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ସୈନ୍ୟ ସଜ୍ଜା ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଦଧିମାଛଗାଡ଼ିଆର ମୌସମକରଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୀର୍ଷରେ ଶିବିର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଲେ । ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଥିବା ‘କାଣ୍ଡ ଗୋଦାପଦା’କୁ ରଣଭୂମି ରୂପେ ମନୋନୀତ କରାଗଲା । ଯୁଦ୍ଧର ଏକ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀଦେବୀ ମା’ ହସ୍ତେଶ୍ଵରୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଇ ସୈନ୍ୟ ସଜ୍ଜା ଓ ଯୁଦ୍ଧାଭ୍ୟାସ କରାଗଲା । ତା’ପର ଦିନ ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସହଯୋଗୀ ଦଳାଇ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୈରାଗଞ୍ଜନ, ଭାଗୀରଥ ଦଳସିଂହ ଓଗେରଙ୍କ ସହ ବୀରବେଶ ହୋଇ ଯାଇ ହସ୍ତେଶ୍ଵରୀଙ୍କୁ ଆରାଧନା କଲେ ଏବଂ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଯାଇ ଗଡ଼ର ପଶ୍ଚିମପାଖ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଥିବା ଗୁପ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଏହି ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ଦଶସହସ୍ର ସୈନ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ଢାଳ ତରବାରୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବନ୍ଧୁକ, ତୋପ, କମାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ଗୁଳିଗୋଳା ଓ ବାରୁଦ ଭଣ୍ଡାର ଇତ୍ୟାଦି ମହଜୁଦ୍ ଥିଲା । ଏହି ଅସ୍ତ୍ରାଗାରକୁ ସର୍ବଦା ଦୁଇ ଜଣ ଦଳାଇଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ପାଞ୍ଚଟି ଯୁଦ୍ଧହସ୍ତୀ ସହିତ ୫୦ ଜଣ ପାଇକ ଜଗି ରହୁଥିଲେ । ସୈନ୍ୟମାନେ ନିଜ ନିଜ ପସନ୍ଦ ମୁତାବକ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରୁ ବିଭିନ୍ନ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବାଛି ନେଲେ । ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁର୍ଜୟ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ

ବେକରେ ପୁଷ୍ପମାଲ୍ୟ ଦେଇ ସେନାପତି ପଦରେ ବରଣ କଲେ । ତିନୋଟି ଯୁଦ୍ଧ ହସ୍ତୀ ଉପରେ ୬ଟି ତୋପ ଲଦା ହେଲା ଏବଂ ଦୁଇଶହ ବନ୍ଧୁକଧାରୀଙ୍କ ସହିତ ସୈନ୍ୟମାନେ ଗଡ଼ ଭିତର ଦେଇ ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ କଲେ । ଏ ସମୟରେ ରଣବାଦ୍ୟ-ବୀର ବାଜା ବାଜୁଥିଲା ।

ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ରଣଭୂମି କାଣ୍ଡଗୋଦାଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ସୈନିକମାନେ ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କାମନା କରି ରଣଭୂମିରେ ଉପନୀତ ହେଲେ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ୧୧୫ ଜଣ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ଓ ୧୪ ଜଣ ତାପଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ ନିହତ ହେବା ସହିତ ଅନେକ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିବା ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ୮୦ ଜଣ ସୈନ୍ୟ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଦିନର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧରେ ତାପଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟମାନେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଇଂରେଜ ପକ୍ଷର ଅନେକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନିହତ କରିଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ହାରକୋଟ୍ ତାପଙ୍ଗ ପକ୍ଷର ସେନାପତିଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳିବର୍ଷଣ କରିବା ଫଳରେ ସେନାପତି ଧନୁର୍ଜୟ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଗୁଳିବିଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଶ୍ୱ ପୃଷ୍ଠରୁ ଚଳିପଡ଼ିଲେ । ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତାପଙ୍ଗ ସୈନିକମାନେ ନିରାଶ ହେବାରୁ ଦଳବେହେରା ହଠାତ୍ ଅଶ୍ୱ ପୃଷ୍ଠରେ ଖଡ଼ଗ ଧରି ଯାଇ ଆଗୁଆ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଧନୁର୍ଜୟ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜୟକାର କରି ଉଲ୍ଲାସିତ ହୋଇଉଠିଥିବା ଫିରିଙ୍ଗି ସୈନ୍ୟମାନେ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ଉଗ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ପଛଘୁଞ୍ଚି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ରାତ୍ରିରେ ତାପଙ୍ଗ ସେନାର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ମୌସମ କରଣ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ରାତାରାତି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଯାଇ ଇଂରେଜ ସାହେବଙ୍କୁ ତାପଙ୍ଗ ପକ୍ଷର ଗୁପ୍ତ ଖବରମାନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦଳବେହେରା ଅପୂର୍ବ ବୀରତ୍ୱ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ବହୁ ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କୁ ନିହତ କରିଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧର ପଞ୍ଚମ ଦିନ ଥିଲା ମଙ୍ଗଳବାର । ଯେଉଁଦିନ ଦଳବେହେରା ଅହୋରାତ୍ର ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମୌନ ବ୍ରତ କରି ଧ୍ୟାନ କରିଥାନ୍ତି । ଏ ଗୁପ୍ତ କଥା ମୌସମକରଣ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ କହିଥିବାରୁ ଇଂରେଜ ବୀରଦର୍ପରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାରୁ ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀ ସ୍ୱୟଂ ନିଜେ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ରୂପରେ ଆସି ରଣଭୂମିରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ଇଂରେଜ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ଗୁଳି ଆସି ଦଳବେହେରା ରୂପରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଥିବା ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ବାମପାର୍ଶ୍ୱ କାନ୍ଧରେ ବିଦ୍ଧ ହେବାରୁ ଦଳବେହେରାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚିତ ମନେକରି ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଗଣ ଆନନ୍ଦରେ ରଣଭୂମିରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ଦିନ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ଶତ ସୈନିକ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ପରଦିନ ଦେଖାଗଲା ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ବାମ କାନ୍ଧରୁ ରକ୍ତ ଧାର ବୋହୁଛି । ଏହାର ସତ୍ୟତା ଥାଉ କିମ୍ବା ନଥାଉ ମାତ୍ର ପଞ୍ଚମ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଯୁଦ୍ଧ ଗତି ଠିକ୍ ଥିଲା । ମା' ହସ୍ତେଶ୍ୱରୀ ନିଜେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣା ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି

କଥା ପ୍ରଘଟ ହେବାରୁ କ୍ଷଷ୍ଟ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧକୁ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ମନରେ ଧାବିତ ହୋଇ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ କରାଇଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧର ଗତି ଦଳବେହେରାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଥିବାରୁ ହାରକୋଟ୍ ସାହେବ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ରାତିରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଅନ୍ୟ ସାହେବଙ୍କ ସହ ବିଚାର ବିମର୍ଶ କଲେ । ସେଠାରେ ମୌସମକରଣର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାରେ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନେ ଗୁଳିରେ ଗୋରକ୍ତ ଲଗାଇ ସପ୍ତମ ଦିନର ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ୩୦୦ ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ସୈନିକ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୁ ଆସି ତାପଙ୍ଗଗଡ଼ର ପଶ୍ଚିମ ପାଖ ହାତିଆ ପର୍ବତ ପାଖରେ ଥିବା ଗୁପ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଉପରେ ଅତର୍କିତ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଏଠାରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । ଏ ଦୁଃସମ୍ଭାଦ କର୍ଣ୍ଣପାତ ହେବାମାତ୍ରେ ରଣଭୂମିରୁ ତାପଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେବା ସାଙ୍ଗକୁ ଦଳବେହେରା ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ଟାଙ୍ଗି ନିକଟସ୍ଥ ଗଡ଼ବଡ଼ପାରିରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ଶଶୁର ଘରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ ।

ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କଲାପରେ ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦଳବେହେରାଙ୍କ ଗୃହ ଉପରେ ଓ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଏସବୁ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ ଏବଂ ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ କର ପୂର୍ବପରି ଆଦାୟ କଲେ । ଏହା ପରେ ଚିଲିକା କୂଳ ଲୁଣଜୀବୀଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଲବଣ ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କଲେ । ଫଳରେ ଏଠାର ପରିସ୍ଥିତ ଅସମ୍ଭାଳ ହେବାରୁ ଦଳବେହେରା ଲୁଚି ଲୁଚି ଆସି ଲୁଣଜୀବୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଇଂରେଜ ସୁବେଦାର ଓ ଦୁବା ଜମାଦାରଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ପୁଣି ଯଥାସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଏହି ଘଟଣାର କର୍ତ୍ତା କିଏ ବୋଲି ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାଲେଣି ପଡ଼ିବାରୁ, ମୌସମ କରଣ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଛାପନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନେ ବଡ଼ପାରିଗଡ଼ ଉପରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରୁ ଦଳବେହେରା ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନେ ଦଳବେହେରାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କଲେ । ଏ ସମୟରେ ଜଣେ ବିପନ୍ନ କୈବର୍ତ୍ତକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଦଳବେହେରା ଯେପରି ଭାବରେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଫିରିଙ୍ଗି ସରକାର ହସ୍ତରେ ଧରାହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ଦଳବେହେରା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅପରାଧ ପାଇ ସେ ପାଣି ପାଇଥାନ୍ତେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ମହନୀୟତା ଓ ତ୍ୟାଗ ମନୋଭାବ ନିଶ୍ଚୁର ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକ ମନକୁ ମଧ୍ୟ ଚହଲାଇ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ଚାହିଁ ନଥିଲେ । ଏପରି ଜଣେ ମହାନ୍ ତ୍ୟାଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଯେ ମହିମାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରିଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବା ପାଇଁ ଦଳବେହେରା ଯେପରି ନିଜର ବୀରତ୍ୱ ଓ ନିର୍ଭୀକତାର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ ।

ଉଦିତାସ ବିଭାଗ

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କଲେଜ, କାଇପଦର, ଖୋର୍ଦ୍ଧା